

льність органів дізнання, слідчого, прокурора, в тому числі й на етапі подачі заяви про злочин.

Бібліографічні посилання

1. Про звернення громадян: Закон України // ВВР. – 1996. – № 47. – Ст. 256.
2. Інструкція про порядок приймання, реєстрації та розгляду в органах прокуратури України заяв і повідомлень про злочини: Затв. наказом Генеральної прокуратури України від 24 червня 2004 р. № 66/13-ок // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2009. – № 12.
3. Інструкція про порядок приймання, реєстрації та розгляду в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про злочини, що вчинені або готуються: Затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України № 400 від 14 квітня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 19. – Ст. 1366.
4. Інструкція про порядок приймання, реєстрації, обліку та розгляду в підрозділах податкової міліції заяв, повідомлень та іншої інформації про злочини: Затв. наказом Державної податкової адміністрації України № 304 від 24 червня 1998 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 29. – Ст. 11109.
5. Інструкція про порядок розгляду в Службі безпеки України звернень громадян та реєстрації, обліку заяв і повідомлень про вчинені або підготовлювані злочини: Затв. наказом Служби безпеки України № 44 від 27 січня 2005 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 7. – Ст. 422.

Надійшла до редакції 14.10.2011

К.О. Чаплинський

доктор юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ТАКТИЧНИЙ ПРИЙОМ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття присвячена висвітленню поняття і сутності тактичного прийому як об'єкту криміналістичного дослідження. Окреслено наукові підходи щодо визначення поняття тактичного прийому, запропоновано класифікацію тактичних прийомів, розглянуто вимоги, що до них пред'являються.

Ключові слова: тактика, тактичний прийом, тактичне забезпечення.

Статья посвящена рассмотрению понятия и сущности тактического приема как объекта криминалистического исследования. Освещаются научные подходы к определению понятия тактического приема, предлагается классификация тактических приемов, рассматриваются предъявляемые к ним требования.

Ключевые слова: тактика, тактический прием, тактическое обеспечение.

The author have analyzed the points of view available in the legal literature on these questions and offered the tactical method of

carrying out of investigatory actions.

Keywords: *interrogation, tactics, tactical method, tactical security.*

Постановка проблеми. Криміногенну ситуацію в Україні останнім часом характеризують вкрай негативно. Це зумовлено багатьма чинниками, зокрема, прилаштованістю злочинності до нових умов, набуттям нею агресивного та все більш організованого характеру; низькою якістю розкриття і розслідування злочинів; зростанням кількості кримінальних справ, повернутих на додаткове розслідування тощо. Така ситуація вимагає прийняття неординарних і кардинальних рішень, вжиття невідкладних законодавчих та організаційно-управлінських заходів щодо удосконалення тактичних основ протидії злочинності. Зважаючи на зростання злочинності, підвищення рівня її організованості, активізації протидії розслідуванню виникає необхідність негайної розробки та впровадження у правоохоронну діяльність найновітніших і апробованих наукових методів для її подолання, насамперед у діяльність органів досудового розслідування. У зв'язку з цим важливого значення набуває тактичне забезпечення протидії злочинності, розробка програм реалізації наукових досягнень, розширення можливостей їх використання при розслідуванні злочинів.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі аспекти цієї проблеми у галузево-предметному плані висвітлювали вчені-юристи України: Ю.П. Аленін, С.А. Альперт, К.В. Антонов, М.І. Бажанов, В.Д. Басай, В.П. Бахін, В.Д. Берназ, А.Ф. Волобуєв, В.К. Весельський, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, О.Ф. Долженков, А.Я. Дубинський, В.А. Журавель, В.С. Зеленецький, А.В. Іщенко, Н.С. Карпов, О.А. Кириченко, Н.І. Клименко, І.П. Козаченко, В.О. Коновалова, М.В. Корнієнко, І.І. Котюк, В.С. Кузьмічов, В.К. Лисиченко, Л.М. Лобойко, В.Г. Лукашевич, В.Т. Малярєнко, М.І. Мельник, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, М.В. Салтевський, М.Я. Сегай, О.П. Снігер'єв, В.В. Тіщенко, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова, П.В. Цимбал, С.С. Чернявський, В.Ю. Шепітько, М.Є. Шумило; країн СНД: Т.В. Авер'янова, Р.С. Белкін, І.Є. Биховський, А.К. Гаврилов, Г.І. Грамович, Л.М. Карнеєва, О.М. Ларін, І.М. Лузгін, П.А. Лупинська, І.Л. Петрухін, М.С. Полевой, М.І. Порубов, О.Р. Ратінов, М.С. Строгович, М.А. Чельцов, С.А. Шейфер, В.Є. Емінов, М.П. Яблоков та ін. Разом з тим комплексної розробки загальних засад тактичного забезпечення в теорії та практиці досудового розслідування не здійснено. Вирішення її пов'язане з розмежуванням функцій суб'єктів і їх компетенцією при застосуванні засобів тактичного забезпечення розкриття і розслідування злочинів. У законодавстві і юридичній літературі не сформувався єдиного підходу до визначення системи засобів тактичного забезпечення та їх класифікації, не врегульовані питання взаємодії суб'єктів, на яких покладаються різні функції з розкриття і розсліду-

вання злочинів, практика потребує розробки і законодавчого закріплення засобів тактичного забезпечення, адекватних характеру сучасної злочинності. Зважаючи на це, слід констатувати, що проблема тактичного забезпечення досудового розслідування в Україні не вивчалась.

Отже, **метою** цієї статті є висвітлення поняття і сутності тактичного прийому як об'єкта криміналістичного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішному провадженню досудового розслідування, а саме якісному проведенню слідчих дій, сприяють засоби криміналістичної тактики. Тактичний прийом є основним елементом криміналістичної тактики.

Тлумачний словник визначає прийом як спосіб виконання або здійснення чого-небудь; метод дослідження, вивчення чого-небудь.

В юридичній літературі існують декілька підходів до визначення поняття тактичного прийому. Так, на думку однієї групи вчених (О.М. Васильєв, Т.О. Сєдова, О.О. Ексархопуло), тактичний прийом являє собою наукову рекомендацію, що розробляється на основі спеціальних наук (логіки, психології, наукової організації праці) та узагальнення слідчої практики [1, с. 4; 2, с. 421]. Інші вчені (Р.С. Белкін, М.П. Яблоков, С.Ю. Якушин) тактичний прийом визначають як спосіб поведінки слідчого залежно від слідчої ситуації, що склалася на певному етапі досудового розслідування [3, с. 120; 4, с. 7].

М.В. Салтевський розглядає тактичний прийом як спосіб дії суб'єкта щодо застосування засобів криміналістичної тактики на досудовому і судовому слідстві [5, с. 294].

На думку М.І. Скригонюка і І.Ф. Герасимова, тактичний прийом – це метод провадження суб'єктом криміналістичної діяльності будь-якої слідчої дії, що обирається з урахуванням конкретної слідчої ситуації та спрямований на підвищення ефективності окремих слідчих дій або повного, всебічного і об'єктивного розслідування кримінальної справи [6, с. 127; 7, с. 224]. В.В. Агафонов і А.Г. Філіппов під тактичними прийомами розуміють прийоми підготовки та проведення окремих слідчих дій [8, с. 83].

Інші вчені у визначенні тактичного прийому акцентують увагу на суб'єктах, що їх застосовують.

Втім, більшість учених визначають тактичний прийом як найбільш раціональний та ефективний спосіб дій або найбільш доцільну лінію поведінки слідчого.

Таким чином, узагальнюючи погляди вчених, можна дійти висновків, що у визначенні сутності тактичного прийому в науковій літературі існує п'ять загальних напрямів: 1) тактичний прийом – наукова рекомендація; 2) тактичний прийом – спосіб поведінки слідчого; 3) тактичний прийом – метод проведення слідчої дії; 4) тактичний прийом – лінія поведінки слідчого; 5) тактичний прийом – спосіб впливу слідчого на учасників слідчої дії.

Зважаючи на це, можна стверджувати, що усі вказані підходи пе-

вним чином визначають сутність тактичного прийому. Втім, на нашу думку, тактичний прийом слід розуміти як спосіб дії або найбільш доцільну лінію поведінки. Такий підхід більш чітко відбиває сутність тактичного прийому.

На думку В.Ю. Шепітька, підставою для цього є такі міркування: визначення поняття тактичного прийому як наукової рекомендації містить вказівку на джерело його формування, але не відбиває самої сутності прийому; в етимологічному розумінні прийом означає «спосіб здійснення чого-небудь», рекомендація ж – це тільки порада, побажання; спосіб передбачає практичну реалізацію прийому, тоді як рекомендація існує лише абстрактно [9, с. 181].

П.Д. Біленчук і В.І. Перкін зазначають, що у багатьох роботах поняття тактичного прийому, по суті, ототожнюється з методами практичної діяльності, напрацьованими у сфері криміналістичної тактики. Так, у число тактичних прийомів включають висунення версій, планування та інші методи організації розслідування, що правда, це не засіб дії і не лінія поведінки слідчого [10, с. 4].

Отже, під тактичним прийомом слід розуміти найбільш раціональний та ефективний спосіб дій або найбільш доцільну лінію поведінки слідчого в процесі збирання, дослідження та використання доказів з урахуванням слідчої ситуації на певному етапі досудового розслідування.

Тактичним прийомом може виступати не будь-який, а лише найбільш раціональний і ефективний спосіб здійснення процесуальної дії у певних обставинах його реалізації. Раціональність і ефективність способу дії (тактичного прийому) є його істотними ознаками. Разом з тим зазначені ознаки ще не дозволяють відокремити тактичний прийом від інших способів дії (організаційних, підготовчих, технічних). Тактичний прийом не має обов'язкового характеру. Вибір слідчим тактичного прийому здійснюється на власний розсуд на основі всебічного вивчення обставин справи, конкретної слідчої ситуації, що склалася на тому чи іншому етапі досудового слідства, допустимості тактичного прийому в кримінальному судочинстві.

Різноманітність тактичних прийомів вимагає їх наукової класифікації. У криміналістиці подаються різні класифікації тактичних прийомів. Вони ґрунтуються на ступені складності та положеннях, принесених з різних галузей знань, зокрема, психології, логіки, наукової організації праці та ін.

Справедливо вказує В.П. Бахін, що правильний вибір тактичних прийомів, які відповідають певній слідчій ситуації, забезпечує швидкість та результативність вирішення завдань досудового розслідування [11, с. 122].

Класифікація тактичних прийомів має теоретичне і практичне значення. Теоретичне слугує основою для пізнання природи і сутності тактичних прийомів, їх оцінки та визначення напрямів подальшого розвитку. Практичне полягає у забезпеченні найбільш раціональних шляхів пошуку та використання тактичних прийомів.

В.Ю. Шепітько вказує на складність класифікації тактичних прийомів, що визначається великою кількістю підстав, за якими вони можуть бути розподілені, та неоднозначним розумінням сутності тактичного прийому. На думку вченого, аналіз праць з криміналістики свідчить, що існує близько двох десятків класифікацій тактичних прийомів, але багатьма авторами за основу класифікаційних побудов часто беруться довільні ознаки, властивості чи положення [12, с. 15].

Так, М.П. Яблоков за змістом і призначенням розглядає такі тактичні прийоми: пізнавальні (встановлення обставин злочинної події шляхом виявлення і дослідження криміналістичної інформації); управлінські (встановлення ефективної взаємодії з учасниками процесу, налагодження з ними психологічного контакту); організаційно-тактичні (забезпечення оптимальних зовнішніх умов і необхідних організаційно-технічних засобів).

За рівнем тактичних завдань, що вирішуються, вчений виділяє: початкові (вихідні), спрямовані на виявлення, фіксацію і вилучення джерел криміналістичної інформації; проміжні, спрямовані на встановлення доказових фактів або формування забезпечуючих таке встановлення тактичних комплексів; кінцеві, спрямовані на вирішення тактичних завдань розслідування, які забезпечують прийняття процесуальних рішень, у першу чергу щодо предмета доказування [3, с. 230]. Таку класифікацію тактичних прийомів пропонують і П.Д. Біленчук, А.П. Гель, А.П. Шеремет.

М.В. Салтевський класифікує тактичні прийоми за видом діяльності, метою і завданням, суб'єктом, засобами, джерелом походження [5, с. 298].

В.К. Весельський і В.І. Перкін тактичні прийоми поділяють на обов'язкові (визначаються законом) та рекомендаційні (розроблені криміналістичною тактикою на основі даних різних наук і доцільність їх застосування визначає слідчий, виходячи із конкретних ситуацій) [13].

В.К. Лисиченко і Н.І. Клименко зазначають, що оскільки обов'язкові тактичні прийоми визначаються законом, то їх виконання слідчим є обов'язковим. І називаються вони не тактичними прийомами, а правилами. Разом з тим рекомендаційні прийоми повинні відповідати принципам кримінального процесу та криміналістичної тактики, і поділяються вони на загальні та окремі [14, с. 260].

Зважаючи на це, з цього питання у криміналістів єдиної думки не склалося: одні вчені вважають обов'язкові прийоми тактичними, інші визначають їх правилами.

Досить цікавою є пропозиція В.Г. Гончаренка і Ф.М. Сокирана, які виділяють такі групи тактичних прийомів, що сприяють психологічному впливу: процесуальні (дотримання слідчим норм кримінально-процесуального законодавства; попередження про кримінальну відповідальність за давання свідомо неправдивих показань і за відмову від давання показань); етичні (дотримання слідчим при проведенні слідчих дій норм етики і моралі; тактовність, доброзичливість тощо); естетичні (культура поведінки слідчого; його зовнішній вигляд); пси-

хологічні (активізація забутого у пам'яті допитуваного; використання асоціативних зв'язків; виклик минулих емоцій тощо); криміналістичні (створення поінформованості слідчого; використання суперечностей між показаннями допитуваних; пред'явлення доказів; використання раптовості; словесна розвідка; психологічна підготовка особи до наступної слідчої дії та ін.) [15, с. 25].

На думку В.Ю. Шепітька, запропоновані групи тактичних прийомів можуть надати певну допомогу слідчому у процесі розслідування злочинів. Водночас формування прийомів за зазначеними групами є спірним з таких міркувань:

- розподіл прийомів на групи здійснюється за характером їх спрямованості, однак за їх межами залишилися природа і вид тієї чи іншої слідчої дії, її мета, функціональне призначення, ситуаційна варіантність тощо;

- виділення таких груп є досить умовним і відбиває лише окремі сторони тих чи інших прийомів; чітко не простежуються межі між групами прийомів;

- у групах відсутня логічна послідовність розміщення тактичних прийомів, що сприяє їх оптимальному використанню; у кожній із груп пропонується неузгоджений, приблизний їх перелік;

- окремі запропоновані «прийоми» не є тактичними (зовнішній вигляд слідчого, суворе дотримання норм кримінально-процесуального закону);

- такі «прийоми», як створення поінформованості слідчого (перебільшеної чи зменшеної), виклик минулих емоцій, суперечать моральним та етичним принципам кримінального судочинства, а тому не можуть бути визнані як допустимі;

- багато прийомів у групах не розкриті за своїм змістом і мають декларативний характер [16, с. 151-152].

І.В. Тішутіна і А.Ю. Головін класифікують тактичні прийоми за такими підставами: за джерелом походження – прийоми, які засновані на логіці, науковій організації праці, використанні даних психології, передового досвіду; за спрямованістю – прийоми, спрямовані на збирання, оцінку і використання доказової інформації; за етапами процесуальних дій – прийоми підготовки, проведення і фіксації таких дій; за процесуальним закріпленням – закріплені та незакріплені у законі [17, с. 117].

На думку С.Ю. Якушина, тактичні прийоми доцільно класифікувати таким чином: прийоми, які безпосередньо спрямовані на виявлення та збирання доказової інформації; прийоми, що спрямовані на фіксацію доказової інформації; прийоми, що застосовуються для перевірки, аналізу і оцінки отриманої доказової інформації; прийоми, спрямовані на використання отриманої інформації в ході подальшого розслідування [4, с. 14].

О.М. Васильєв визначає таку систему тактичних прийомів, що класифікуються за природою, яка визначається галуззю науки: тактичні прийоми, що засновані на застосуванні логіки в умовах розсліду-

вання; тактичні прийоми по встановленню психологічних відносин слідчого з учасниками слідчих дій; тактичні прийоми по планомірній організації розслідування; тактичні прийоми по застосуванню логіки в специфічних умовах розслідування [8, с. 10].

І.Ф. Герасимов пропонує аналогічну класифікацію тактичних прийомів залежно від їх наукового обґрунтування. Він виокремлює такі групи тактичних прийомів: засновані на положеннях логіки (висування версій, логічний аналіз показань допитуваних, використання суперечностей у показаннях); засновані на положеннях психології (прийоми встановлення психологічного контакту, врахування даних про особу допитуваного); такі, що враховують досягнення науки організації управління і праці (організація взаємодії, планування розслідування); такі, що враховують досягнення низки наук (наприклад, рекомендації психології і педагогіки у справах неповнолітніх) [7, с. 225].

Більш вдалою можна вважати класифікацію тактичних прийомів, що запропонована В.Ю. Шепітьком:

1) за видом процесуальної дії: тактичні прийоми огляду місця події (аналіз окремих слідів на місці події, аналіз ознак знищення слідів); тактичні прийоми допиту (постановка запитань, пред'явлення доказів, демонстрація перспектив ситуації, що склалася); тактичні прийоми обшуку (залучення обшукуваного до діяльності слідчого, словесна розвідка, постановка обшукуваному запитань); тактичні прийоми інших процесуальних дій;

2) за діапазоном застосування: тактичні прийоми, які використовуються під час провадження тільки окремих слідчих дій (допит на місці події, орієнтація на професійні навички обшукуваного); тактичні прийоми, які використовуються у декількох процесуальних діях (постановка тих чи інших запитань, аналіз слідів, їх ознак);

3) за об'єктом спрямованості (або сферою реалізації): тактичні прийоми, спрямовані на здійснення впливу на людину (роз'яснення важливості повідомлення правдивих показань, постановка запитань, оголошення результатів слідчих дій); тактичні прийоми, спрямовані на дослідження матеріального середовища (аналіз слідів, предметів, їх ознак; зіставлення слідів, виявлених на місці події);

4) за ситуативною варіантністю: тактичні прийоми, які диференціюються залежно від ситуації процесуальної дії;

5) за характером інформації: тактичні прийоми, які ґрунтуються на словесній інформації (бесіда на сторонню тему, роз'яснення значення щирсердого розкаяння); тактичні прийоми, які ґрунтуються на матеріалізованій інформації (демонстрація доказів, різної наочної інформації); тактичні прийоми, які ґрунтуються на логіко-розумовій інформації (аналіз окремих слідів; моделювання злочинної події) [19, с. 192-194].

З'ясування сутності тактичного прийому передбачає доцільність розгляду вимог, які ставляться до останнього. Тактичний прийом буде виконувати свої функції тільки у тому випадку, якщо він буде відповідати низці вимог. Вимоги, що пред'являються до тактичних прийомів

мів, – це вироблені криміналістичною теорією і правоохоронною практикою загальні правила, яких треба дотримуватися при застосування тактичних прийомів.

На думку П.Д. Біленчука і В.І. Перкіна, вимоги до тактичних засобів відчутно зростають у тих випадках, коли виникає необхідність комплексного використання їх при проведенні слідчої дії [10, с. 9].

С.Ю. Якушин до загальних вимог, які ставляться до тактичних прийомів, відносить такі: гнучкість і залежність від слідчої ситуації; законність; наукову обґрунтованість; вибірковість [4, с. 8].

В.В. Агафонов, О.Г. Філіппов і Ю.В. Гаврилін, розглядаючи вимоги, які ставляться до тактичних прийомів, пропонують наступне: допустимість; доцільність; науковість; ефективність; економічність; простота та доступність [8, с. 84; 20, с. 8].

О.О. Закатов і С.І. Цветков вважають, що тактичні прийоми мають відповідати таким вимогам: не повинні суперечити кримінально-процесуальному законодавству; застосовуватися вибірково; враховувати вікові особливості учасника процесу; не повинні сприяти самообмові або включати фізичний чи психічний вплив, шантаж і обман [21, с. 11].

Д.Н. Балашов і С.В. Маліков додають: правомірність; відповідність сучасному науковому прогресу; етичність; можливість передбачення результатів застосування прийому [22, с. 213].

М.І. Порубов до основних вимог, які ставляться до тактичних прийомів, відносить: повну відповідність кримінально-процесуальному закону; логічність, пов'язаність між собою, спрямування на досягнення однієї мети; відповідність принципам моралі, вимогам професійної етики; наукова обґрунтованість, базування на використанні новітніх наукових досягнень; ефективність і економічність [23, с. 65].

На думку інших вчених, до вимог, що пред'являються до тактичних прийомів, також можна віднести безпеку; оптимальне співвідношення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; вільний вибір дій учасників процесу.

Усі запропоновані вченими вимоги є досить слухними і мають вагоме теоретичне та практичне значення.

Узагальнення думок вчених і матеріалів слідчої практики дозволяє зробити висновок, що до основних вимог, що пред'являються до тактичних прийомів, можна віднести:

1. Законність – передбачає відповідність тактичного прийому вимогам законності, сувору відповідність засобів і методів діяльності Кримінально-процесуальному закону, який забезпечує процесуальні гарантії громадянам.

2. Науковість – передбачає розробку тактичних прийомів на базі даних різних наук, зокрема, психології, логіки, кібернетики, наукової організації праці, педагогіки та ін. Тактичні прийоми повинні відповідати сучасному рівню розвитку науки і техніки. У науковій літературі справедливо зазначається, що самостійне «конструювання» слідчими тактичних прийомів може призвести при їх застосуванні до неперед-

бачуваних наслідків.

3. Обґрунтованість являє собою вимогу, відповідно до якої тактичні прийоми повинні бути результатами криміналістичних розробок і апробованими у правоохоронній практиці.

4. Вибірковість тактичного прийому полягає у спроможності вирішувати тактичні завдання відповідно до слідчої ситуації, що склалася на певному етапі досудового розслідування. Тактичні прийоми повинні застосовуватися до осіб, які чинять протидію розслідуванню (відмовляються давати або дають неправдиві показання; негативно впливають на сумлінних учасників слідчої дії тощо).

5. Доцільність тактичного прийому означає можливість його ефективного використання в умовах конкретної слідчої ситуації. Застосування прийомів без урахування слідчої ситуації тягне за собою втрату важливих доказів, розголошення таємниці слідства та ін.

6. Ефективність тактичного прийому дозволяє слідчому з найменшою затратою сил, засобів і часу досягати максимального результату.

7. Рентабельність прийому досить щільно переплітається з його ефективністю. Рентабельність тактичного прийому означає відповідність отриманого результату затраченим силам, засобам і часу.

8. Простота і доступність тактичного прийому передбачає можливість його використання кожним суб'єктом, який здійснює діяльність з розкриття, розслідування та запобігання злочинів.

9. Пізнавальна цінність означає, що тактичні прийоми за своєю природою і призначенням повинні бути спрямовані на отримання нової інформації і фактів щодо події злочину.

10. Етичність тактичного прийому передбачає неприпустимість застосування засобів і дій, які принижують честь та гідність громадян, загрожують їхньому життю й здоров'ю; засновані на насильстві, погрозах, обмані, використанні аморальних спонукань, культурної відсталості, релігійних упереджень та ін.

11. Планомірність передбачає послідовну реалізацію планових заasad, які забезпечують доцільність діяльності по збиранню, дослідженню та використанню доказової інформації.

12. Безпека – означає, що застосування прийому не повинно представляти будь-якої загрози життю і здоров'ю людини.

Усі перелічені вимоги не повинні суперечити одна одній. Втім, незважаючи на це, під час досудового розслідування дотриматися слідчим цього принципу досить важко. Так, нерідко досить складно провести чітку межу між слідчою хитрістю і неприпустимим обманом допитуваного, між доцільним обшуком у особи, не причетної до злочинної події, і неприпустимим порушенням її прав.

Висновок. Теорія і практика слідчої діяльності постійно породжують нові тактичні прийоми, зумовлені потребами практики і новими можливостями сучасних досягнень науки і техніки. Цей процес, на думку В.К. Весельського, є практично нескінченним. Однак не всі з його прийомів і засобів, що народжуються на практиці і пропону-